

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:9

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeni; Dr F. A. den Boer, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerwoerdjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijcknaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Riaseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

BERICHT AAN DE LEZERS.

Als medewerker aan ons blad is toegetreden Dr J. L. Koole te Vreeland. Redactie.

INHOUD: Hoofdartikel: Armoede en geestelijk leven, I. — Uit de Schrift: Geestelijk verval (Esther 1:1). — Kerkelijk leven: Bij den nieuwen Jaargang. Verbondswraak I. „Pro Veritate”. Hulp opleiding predikant voor Argentinië. De quaestie van het nieuwe kerkrecht, I. De Grootte Catechismus van Ursinus, V. — Even parkeerden: Dat ick doch vroom mag blijven! — Pop. wetensch. schetsen: Geestelijke volksgezondheid, I. — Geestelijke adviezen: Kleingeloof, II. — Uit de historie: Prof. Dr H. H. Kuyper over het karakter en de bevoegdheid der meerdere vergaderingen, IV. — Vrouwenvragen: Nog eens: „De Gereformeerde Vrouwenbond”. — Perschoouw. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Armoede en Geestelijk leven 1)

Geachte Vergadering,
Uw comité heeft mij gevraagd vanmiddag iets tot u te zeggen over het verband, dat er bestaat tusschen twee machtige werkelijkheden in het menschenleven, of, nauwkeuriger gezegd, in het christenleven. Het zijn de twee werkelijkheden in den titel van dit referaat genoemd, namelijk armoede en geestelijk leven.
Expres zeg ik het zoo: het verband tusschen twee werkelijkheden. Want het is ons vanmiddag zeker niet te doen om wat theoretische beschouwing en nog veel minder om wat zinloos en zielloos gespeculeer!

Neen — we willen het oog richten op realiteiten, die het gansche menschenleven beheerschen.
En als we dan het verband daartusschen gaan naspeuren, dan willen we weer niet nagaan hoe dat verband in werkelijkheid is gegroeid in veler bestaan, neen — we willen vóór alles zien hoe God, de Vader, wil dat het zal worden gelegd in den strijd des geloofs, overeenkomstig zijn wet.
Het lijkt me het beste, eerst iets te zeggen van die werkelijkheid, welke we aanduiden met den naam „geestelijk leven”.
Als we dat willen doen, dan zitten we reeds dadelijk tot over de ooren in de moeilijkheden. Het woord „geestelijk” is immers bijna tot een passe-partout geworden. Wat voor verschillende werkelijkheden... en o n werkelijkheden worden er al niet mee aangeduid!
Hoe verleidelijk het ook is om op die verschillende „inhouden” van dat ééne, zelfde woord in te gaan — ik mag het hier niet doen. Alleen wil ik er iets van zeggen om meer relif te geven aan het „geestelijk leven” zooals de Schrift het teekent en zooals het thans door ons wordt bedoeld.

En dan is b.v. te noemen het „geestelijke leven” dat wel besproken wordt in geschiedenisboeken. Wanneer daarin een of ander tijdvak wordt behandeld, zal men meestal ook één of meer paragrafen gewijd vinden aan wat men noemt het „geestelijke leven”. Onder dat hoofd wordt dan geteekend het godsdienstig, wetenschappelijk en artistieke leven, soms ook de waardeering van het recht en het gehalte der zedelijkheid, zooals die bij het volk, welks geschiedenis beschreven wordt, in dat tijdvak wordt gevonden.
Dat geestelijke leven wordt meestal gesteld als iets eigensoortigs naast het economische en poli-

tieke leven en omvat dan de schoonste en edelste vruchten van het leven des volks.
Zoo genomen heeft het woord wel een zeer wijden, niet scherp omljndend inhoud.

Van anderen aard is weer de onderscheiding tusschen het „geestelijke” en het „lichamelijke” leven van den eenen, zelfden mensch.
Als men die onderscheiding hanteert, dan heeft men in het ééne menschenleven een tweedeeling gemaakt, waarvan men het „hoogere” deel het „geestelijke” en het „lagere” het „lichamelijke” leven noemt.
In dezen zin genomen komt het geestelijke leven bij alle menschen voor, onverschillig of ze kinderen Gods zijn of niet. Wel kan dat geestelijke leven bij den een schooner, rijker, dieper zijn dan bij den ander, maar dat is alleen een gradueel verschil. Meer niet.

Wanneer wij vanmiddag over „geestelijk leven” gaan spreken, dan moeten wij ons grondig losmaken van het woordgebruik in de zoeven genoemde betekenissen.
We willen namelijk dat woord „geestelijk” gebruiken in den zin, waarin het in de Heilige Schrift voorkomt, en waarin het in de Heilige Schrift alleen voorkomt.
Als wij het woord zóó aanwenden, dan komen we op een totaal ander niveau dan in de bovengenoemde gevallen. We beklimmen dan een uitzichtoren, die ons een radicaal ander gezicht zal geven op het menschenleven.

Het geestelijke leven, zooals dat eerst werd aangeduid, is immers een uiting van den menschelijken geest. Of men dan het oog richt op het geestelijk leven van een volk of natie of op dat van een enkeling doet niets ter zake. We staan in beide gevallen voor acties, werkingen van den geest des menschen. Van dien geest zonder meer. Dat wil dus zeggen: van den zondigen geest. Zeker kan ook en wordt ook door het zoo gebruikte woord het vernieuwde geestesleven aangeduid, maar dat komt dan slechts voor als een variatie van het algemeen menschelijke geestesleven, het is er dan alleen een onderdeel van. Doorslaggevend voor den inhoud van het begrip is het in geen geval.

Wanneer ge het woord „geestelijk” in de Heilige Schrift ontmoet, dan moet ge voor alles denken aan den Heiligen Geest van God. 2) De menschelijke geest is, wanneer de Schrift dit woord gebruikt, uit het gezichtsveld verdwenen. Of — juister gezegd — hij komt er niet méér bij ter sprake dan andere schepselen Gods. We hebben dus bij dit woord te maken met „theologie” en niet met „psychologie” of „anthropologie”. De zielkunde kan ons bij dit woord niet helpen. En psychologische onderscheidingen kunnen ons hier alleen maar in de war brengen.

„Geestelijk” — zoo wordt in de Heilige Schrift alles genoemd, wat van den Heiligen Geest afkomstig is, wat door dien Geest is vernieuwd, wat den Heiligen Geest nu toebehoort, wat door Hem in bestaan, aard en werking wordt bepaald, beheerscht en gekarakteriseerd. 3)

2) Vgl.: Cremer-Kögel; Bibl.-Theol. Wörterbuch des Neutestamentl. Griechisch; pag. 956: „Nirgend ist *πνευματικὸς* = geistig im bloss psychol. Sinne, sondern stets = geistl. im relig. Sinne, u. zwar so, dass dabei an d. heil. Geist Gottes in seiner Wirksamkeit in d. Geschichte d. göttl. Selbstbetätigung u. in seiner Wirksamkeit als Prinzip d. Heilszueigenung u. d. Heilsbesitzes, an d. Geist d. göttl. Gnaden- u. Heilsgegenwart..... gedacht wird”.
3) Vgl.: Grosheide, Commentaar op I Korinthe, p. 539: „*πνευματικὸς* is, wat door 's Heeren Geest vernieuwd is en door 's Heeren Geest wordt gekarakteriseerd”; en: Greij-

Zoodra we het woord „geestelijk” hooren, moeten we dus denken aan den Heiligen Geest en dan in het bijzonder aan dien Geest, voor zoover Hij de door Christus verworven verlossing uitwerkt; voor zoover Hij dus Gods genadegaven uitdeelt. We hebben derhalve te doen met den Heiligen Geest, Die in de harten van Gods kinderen woont, Die bovenal in de Kerk is en werkt en eeuwig blijft en Die de Kerk maakt tot een tempel Gods!
De Heilige Geest was reeds werkzaam bij de schepping. Hij bracht de geschapen dingen tot volkomenheid en zou ze leiden naar hun laatste, definitieve doel. Welnu ook bij de herschepping is diezelfde Geest werkzaam en brengt Hij alles tot die blinkende heerlijkheid, welke door God eenmaal voor Zijn geschapen wereld was bestemd en nu door den Christus weer is verdiend en mogelijk gemaakt. 4)

Wie dit eenmaal heeft doorzien, voor hem wordt het woord „geestelijk” transparant als kristal. 5)
Het is hem duidelijk, dat het manna in de woestijn een geestelijke spijs wordt genoemd. Het kwam als blijk van Gods gunst tot Israël. Het was een gave van den Geest der genade. En het echte, frissche water, dat uit de rotssteen vloeien kwam, was zóó een echte geestelijke drank. De Steenrots was Christus! Het water was Zijn geschenk en het kwam als al Zijn geschenken door den Heiligen Geest. 6)
Volkomen duidelijk is ook, dat Paulus spreekt van geestelijke gaven. 7) De groote verscheidenheid van gaven als profetie, geloof, dienst, gezondmaking, spreken van talen, uitlegging der talen, onderscheiding der geesten enz. zijn alle gaven door den Heiligen Geest geschonken, door Hem in stand gehouden en door Hem gebruikt ten dienste van Christus' arbeid tot opbouw der kerk en verlossing der wereld.

De geloovigen zullen eenmaal een geestelijk lichaam ontvangen. 8) Brutaal ongelooft heeft die idee van een geestelijk lichaam voor onzin gescholden, even dwaas als de idee van een vierkanten cirkel. 9) Maar wij verstaan, dat het een lichaam is, door den Heiligen Geest vernieuwd, door dien Heiligen Geest beheerscht en in heel zijn bestaan door dienzelfden Geest gekarakteriseerd.
En de geloovigen zelf, ze worden in de Schrift zonder meer „geestelijken” genoemd, „geestelijke” menschen! Alle geloovigen. Niet maar een groep van zéér vromen. Niet maar een „geestelijke stand”, een clerus. Neen allen. En ze worden zoo geteekend als menschen, die den Heiligen Geest hebben ontvangen, door dien Geest worden geleid en overeenkomstig den wil van dien Geest hebben te wandelen. 10)

danus, Commentaar op de brieven van Petrus enz., p. 93: „*πνευματικὸς* = geestelijk, d. w. z. in zijn karakter en geheele bestaan bepaald door den H. Geest.... er wordt mee bedoeld op het door de werking des H. Geestes gekarakteriseerde en beheerschte”.
Zie verder: Cremer-Kögel, p. 955 v.v.
4) Vgl.: Grosheide, a.w., p. 329: „Bij de schepping bracht de Geest Gods de dingen tot hun volkomenheid. Ook in het werk der herschepping, in het genadewerk, komen de dingen door Gods Geest tot hun volle heerlijkheid”.
5) Vgl.: Grosheide, a.w., p. 329: „Pneumatisch is voor Paulus alles, wat als blijk van Gods genade in deze zondige wereld komt, daarin openbaren zich werkingen van den Heiligen Geest....”.
6) I Kor. 10:3, 4.
7) Rom. 1:11; 15:27; 1 Kor. 14:1 v.v.
8) I Kor. 15:44.
9) Men zie: L. Lindeboom: „De Aanslagen der Medisch-Theologische Kwakzalverij tegen de H. Schrift, en bijzonder tegen de leer van de opstanding der dooden, 1 Cor. XV”. Leiden, Donner, 1882. Deze brochure is gericht tegen Dr W. Koster, „hoogleraar in de ontleedkunde” te Utrecht, die geschreven had, dat Paulus' leer van „een geestelijk lichaam” 1 Kor. 15:44, „een innerlijke tegenstrijdigheid, een vierkante cirkel” was, p. 3.
10) Vgl.: Grosheide, Commentaar op I Korinthe, p. 108: „op alle drie plaatsen (1 Kor. 2:15; 3:1; Gal. 6:1) bezigt de apostel het woord van alle leden der gemeente, gelijk

Wat nu volgens dit spraakgebruik „geestelijk leven" is, behoeft geen lang betoog meer. Het is het gansche menschenleven in al zijn uitingen, voor zoover het door den Heiligen Geest wordt beheerscht en geleid.

Neen, het geestelijk leven der geloovigen is maar niet een stukje van hun leven. Het wordt niet gevonden in een enkele kamer van hun ziehthuis. Heel het menschenleven — alle denken en streven, zoeken en worstelen, alle plannen en daden — moet geestelijk leven zijn, beheerscht, bepaald, gedragen door den Geest van God. Daar mag niet één levensuiting zijn, waarover de Geest niet zou heerschen. Het lichamelijke leven valt er niet buiten. De mensch is immers een onbreekbare eenheid. De mond moet den HEERE loven. De voeten moeten gaan op wegen, waar de HEERE ons zendt. De handen moeten zich vouwen tot eer van God. Het lichaam der geloovigen is immers een tempel des Heiligen Geestes.¹¹⁾

Ja „geestelijk leven" moet zijn ons leven in huwelijk en huis en gezin; in kerk en staat; in maatschappij en bedrijf; in wetenschap en kunst. Overal en altijd!

Misschien klinkt iemand dit alles wat vreemd in de ooren. Hij zal zich herinneren, dat het, wanneer over het geestelijk leven gesproken werd, toch altijd ging over wedergeboorte en geloof en bekeering en gebed.

Ongetwijfeld is dat zóó. Maar indien iemand dat zou opmerken, dan is dat helemaal geen kritiek op wat ik zeide! Integendeel... het is er alleen de meest sterke bevestiging van!

Wedergeboorte — dat is toch immers het komen wonen van den Heiligen Geest in ons hart. Dat is toch de vernieuwing, principieel en radicaal van het hart, „het innerlijkste, allesbeheerschende centrum van ons geheele bestaan, geestelijk en lichamelijke, naar denken, willen, voelen, handelen, in vollen zin".¹²⁾ Juist omdat de Geest het hart vernieuwt, wordt gansch het leven vernieuwd. Zeker, op aarde, in deze bedeeeling, niet ten volste, maar toch principieel; niet in de „trappen", maar zeker in de „deelen".

En gelooven — wat is het anders, dan den Levenden God, onzen Vader, en Zijn Christus zien in heel het leven, overal, altijd. Hem hooren, volgen, vertrouwen, overal, altijd. Wat is het anders dan alles op aarde doorleven, doorworstelen, doorlijden door Zijn kracht en in Zijn gemeenschap?

En bekeering — wat is dat anders dan de op iedere plaats waar we komen te staan ondernomen en de gedurende ieder uur van ons leven volgehouden strijd, om te handelen zooals God dat wil; de strijd om in ieder hoekje van ons leven de zonde te bekampen en te overwinnen in de kracht des HEEREN?

En gebed — wat is het anders dan het vragen van 's HEEREN gunst, kracht en leiding over alles wat we doen; wat is het anders dan het overgeven van gansch ons bestaan in 's Vaders sterke hand en het uitzingen van den lof over heel ons leven voor Hem die ons eeuwig heeft liefgehad?

Nog eenmaal moge ik u het geestelijk leven laten zien, nu door u op de tegenstelling ervan te wijzen.

Ge kent zonder twiifel de uitdrukking „natuurlijke menschen". Een echt-schriftuurlijke zeggingswijze is dat. Als de Schrift met dat woord opereert, dan toekent ze u de menschen, zooals ze nu geboren worden, zooals ze nu zijn; de menschen dus met wie „niets gebeurd is", levend buiten de gemeenschap Gods, den Heiligen Geest niet hebbende.¹³⁾

Welnu, tegenover de „natuurlijke" menschen staan de „geestelijke" menschen. De Geest Gods woont in hen. Hun leven, voor zoover het door dien Geest wordt beheerscht, is nu „geestelijk" leven: het draagt het stempel van den Geest van onzen God!

H.

C. V.

vooral uit de tegenstelling blijkt, er is in het verband geen sprake van bijzondere gaven des Geestes (charismata). Daaruit volgt, dat we overvloedig moeten opvatten als de Christenen aanduidende, omdat ze de gaven des Geestes hebben ontvangen...."

11) I Kor. 6:19.

12) Aldus Prof. Greijdanus: *Kommentaar op Romeinen*, I, p. 261.

13) Cremer-Kögel, a.w., p. 1143: „so erst bez. *φυσικός* den Menschen, wie er jetzt ist, d. sündig geworden Menschen, wie er sich d. göttl. Lebensprinzip entfremdet hat u. entfremdet ist". Vgl.: Grosheide, a.w., p. 111: „Daarom kan *φυσικός* den mensch aanduiden, met wien niets gebeurd is; den mensch, die alleen maar leeft, niet den Geest ontvangen heeft". Men denke bij deze uitdrukking vooral aan de opmerking van Prof. Grosheide, p. 111, noot 1: „dat men *φυσικός* ook niet moet opvatten als het Roomsche *homo naturalis*. De psychische (= natuurlijke — C. V.) mensch is zondig". Vgl. ook Prof. Greijdanus, *Kommentaar op de brieven van Petrus enz.*, p. 644: „*φυσικός* duidt dus aan, dat zij menschen zijn, die nog in hun verdorven natuurstaat zijn, onwedergeborenen, God niet toebehoorende, beheerscht door de zonde, zonder dat de H. Geest in hen kwam wonen...."

UIT DE SCHRIFT

Geestelijk verval.

Het geschiedde nu in de dagen van Abaseros... Ester 1:1.

In het boek Esther maken wij kennis met dat deel van Israël, 't welk in het land der ballingschap was achtergebleven; en het zijn geen gunstige omstandigheden, waarin wij het aantreffen.

Uiterlijk ging het den Israëlieten in het vreemde land niet slecht; althans veel beter dan hun, die naar Kanaän waren teruggekeerd. Daar, in het land der vaders, moest gestreden worden tegen vijanden, en moeizaam gebouwd aan den tempel; terwijl men het in de heidensche wereld rustig had en welvarend.

Het ongunstige voor Israël in den vreemde betref dan ook het geestelijk leven. Men had zich daar leeren thuis gevoelen. Toen de anderen met heilige geestdrift naar Jeruzalem togen, bleven zij waar ze waren. Hun geestelijk leven was al niet hoog, toen de ballingschap eindigde; maar het was er daarna, in den omgang met de heidenen, niet beter op geworden. En nu bleven ze wel Gods bondsvolk. De wonderlijke uitredding die de Heere over hen beschikte toont, dat God over hen trouw bleef aan Zijn Verbond en genade. Maar het is een ongunstige toestand, waarin wij hen hier aantreffen. Ze leefden voortdurend en gewillig in nauwe aanraking met de wereld. En daarmee komt overeen, dat we in het boek Esther niet zooveel godsvrucht opmerken. Als de nood komt, dan zien we de vreeze Gods nog wel in Mordechai en Esther. Maar hoog staat het geestelijk leven niet.

Het is dan ook opmerkelijk, dat in heel dit boek de naam des Heeren niet voorkomt. Men heeft zich daaraan gestooten, en zelfs gemeend dat dit boek in de Schrift niet paste. Ten onrechte. Want God is er wel, al wordt Hij niet genoemd. Vanuit Zijn verborgen achtergrond bestuurt Hij alles in deze geschiedenis. Het boek Esther is vol van God, van Zijn trouw en Zijn genadige leiding. En het geheiligd oog ziet Hem wel. Maar het is toch opmerkelijk, dat Hij niet genoemd wordt. Dat is geen goed teken. Het is alsof de Heilige Geest wil zeggen: — zóó was het nu met Gods volk in dien tijd en daar bij de wereld. Gods naam kwam niet naar voren. Die lag daar bedekt. De Heere zelf had zich als 't ware wat teruggetrokken. Er ging geen glans van Zijn naam en deugden uit. En daarom komt het ontbreken van den naam Gods geheel overeen met het geestelijk verval van 's Heeren volk in dien tijd.

En nu laut God in het boek Esther eens zien, waarop zulk een toestand uitloopt. Want de Joden waren bijna omgekomen. Ja, — de Heere zal hen nog wel redden. Hij gedenkt Zijns Verbonds. Maar ze zijn als een brandhout uit het vuur gerukt. Het was reeds bestoten, dat zij allen zouden omkomen. God laat éven zien, wat het deel is van hen, die met de wereld meelevend.

* * *

En daarmee zijn we al midden in het leven van dezen tijd, en toont het boek Esther zijn actualiteit en bedoeling ook voor óns.

Ach, — waren we allen en altijd een volk, dat, gelijk Israël in Kanaän, moeite en zorg en strijd tegen de vijanden doormaakt, maar dat den Tempel bouwde en dicht bij God leefde en den naam des Heeren noemde. Doch het is bij een deel van het bondsvolk zoo veelszins anders; en de Christen kent ze ook wel, helaas, zijn lijdens waarin het bij hem anders is. Als de geestelijke veerkracht verslapt, als het gebed verzwakt, als de wereld zooveel bekoring krijgt, als we op ons gemak en ons aardse welzijn bijzonder gesteld zijn, — dan zijn wij dat Israël dat in de ballingschap achterblijft.

Gode zij dank, — er is een volk, dat de lasten draagt, en meedoet, en in liefde zich geeft aan kerk en koninkrijk Gods, en daarvoor in niet geringe zorgen leeft, maar dat dan ook de goedkeuring des Heeren mag ondervinden en Zijn nabijheid smaakt.

Doch als het anders is, dan is er geestelijk verval. En in zulke toestanden komt de naam des Heeren ook niet naar voren. Immers, als we met de wereld omgaan alsof we bij haar behoorden, dan kunnen we toch moeilijk tegenover haar Gods naam grootmaken. Dan zwijgen we behoedzaam. Men zou ons vreemd aanzien bij die ongewone klanken. En in eigen kring wordt het dan óók minder. De geestelijke lust ontbreekt daartoe. En we worden almeer verstrikt in de dingen van dit leven. Israël in het heidensche land geraakte ook al vaster aan de wereld verbonden. Hoelang heeft Esther verzwegen, dat ze een Jodin was? En nu móeten we wel soms met de wereld omgaan, wijl het niet anders kan. Maar Israël bleef daar vrijwillig; en het is ook bij óns nog iets anders of we de wereld zoeken en met haar meelevend.

En de Heere trekt Zich dan óók meer terug, en doet Zijn nabijheid en de kracht van Zijn Woord minder gevoelen. Hij blijft wel de Getrouwe aan Zijn verbond. Zoo wij in ons hart waarlijk Hem

toebehooren, dan zal Hij Zijn erfdeel niet verlaten. Hij deed het ook Israël in den vreemde niet. Maar het gaat in een diepen en smartelijken weg. Want het oordeel des doods is over de Joden gegaan. De Heere heeft Zijn recht en heiligheid gehandhaafd. En wij lezen van vasten en bidden, waarin dat recht Gods erkend werd.

Wij mogen gewaarschuwd zijn. Wie met de wereld wil meedoen, dien hangt het oordeel van dood en eeuwig omkomen boven het hoofd. Die zal ook één deel met die wereld hebben. De bezoldiging der zonde is de dood. Dat hij zich dan bekeere; dat hij vaste en bidde, opdat hij niet in het oordeel valle.

U.

V. A.

KERKELIJK LEVEN

Bij den nieuwen jaargang.

Met vreugde gaan we den nieuwen jaargang in. Ons lezerstal is weer grooter dan bij het begin van den vorigen. Prof. Hepp in „Credo" merkte verleden jaar op, dat deze mededeeling „periodiek" was. Hij bedacht niet, dat ze slechts antwoord was op „periodieke" verzekeringen — ook van „leiders" in persoonlijke gesprekken — van het legendeel. Als die legenden zwijgen, (op dit punt verwacht ik het), zullen ook wij met het weerspreken ervan ophouden. Want geen ander gevoel dan van dank en verwondering vervult ons op dit punt.

Onze lezers treffen ditmaal het eerste nummer van de bijlage aan. De letter is klein gehouden; dezelfde copie zou met grootere letter kunnen zijn gezet, maar dat zou, wegens overschrijding der gewichtsgrens, beteekenen een enorme vermeerdering van portkosten; het zou dus voor elk weeknummer extra-lasten van tientallen gulden vorderen, om van de papierkosten maar te zwijgen. Daarom is deze letter gekozen, die veel copie toelaat met behoud van het gekozen formaat.

Een titelblad is nog niet gegeven. Dat komt wel, als we met het eerste deel gereed zijn, en kan dan voor wie binden wil, gebruikt worden.

Reeds sprak ik over de mogelijkheid, dat wegens een voorgenomen Amerikaanse reis — waartoe inmiddels definitief besloten werd — de bijlage enkele maanden zou moeten achterwege blijven. Geschiedt dit, dan hebben we dus niet minder gegeven dan beloofd werd. Alle lezers, die we erover hoorden, gaven de voorkeur eraan, dat we per 1 October maar alvast zouden van wal steken.

Ik dank den uitgever zeer hartelijk, dat hij door zijn aanbod van een bijlage zonder prijsverhoging ons blad gediend heeft. Want ik zelf heb steeds geweigerd, de Catechismus-reeks als hoofdartikel te geven. Ik stelde na de wijziging in de redactie mijn eer erin, het karakter van ons blad niet te wijzigen. En nu heeft de uitgever — door de lezers in staat gesteld — den knoop zóó doorgehakt.

Overigens: hoe het straks gaat, zullen we maar niet voorspellen. Er ligt reeds mooie copie van medewerkers te wachten. Moge ons blad zijn plaats blijven innemen tot zegen voor het gereformeerde volk. Sterker dan ooit geloof ik in zijn „roeping".

K. S.

Verbondswraak (L)

Verleden week gaf het vraagteken in den titel aan, dat we de kwestie der verbondswraak nog maar aan de orde stelden. Thans staat er een uitroepende. We spreken derhalve tegenover Dr Thijs uit, dat we wel degelijk gelooven aan verbondswraak, óók „onder den nieuwen dag".

We zullen drie dingen doen:

- a. aantoonen, dat de thans door „De Heraut" gevolgde lijn (loochening eener nog thans intredende verbondswraak) volstrekt niet de „gangbare" is;
- b. Schriftplaatsen citeeren;
- c. aangeven, waarom — althans voor wat de voorname gronden betreft — aan dit leerbegrip dient vastgehouden te worden.

ad a. Wat het eerste betreft: ditmaal moge ik beginnen met mezelf. In het jaar 1932 verscheen de derde druk van mijn „Wat is de Heel?". Daarin heb ik van Bavinck geciteerd — met instemming — dat de religie zoowel vóór als na den val het karakter van een verbond moet dragen (194), dat de monopleurische verbodding van pottbakker tot leem (in het toebereiden van „vaten ter eere") niet dienst kan doen ter volle uitbeelding der verbodding God—mensch (197), en geconcludeerd, dat de helse straf te zien is als verbonds-straf (en dan daarin als verbondshandhaving van Gods zijde, wijl hij zich strikt houdt aan het verbondsstatuut) (194). Alle helse straf is verbondswraak (thans in den strengten zin des woords bedoeld: niet als paedagogische kastijding, doch als rechts-straf). Krachtens het werkverbond, dat in Adam door allen geschonden is, is ze dat voor ieder. Maar niet allen, die onder de werkverbonds-dreiging gevallen zijn, kwamen onder het genadeverbond. Anderen zijn daaronder wel gebracht. Daarom zijn er in de straf gradaties. Gradaties, niet alleen voor degenen, die onder het genadeverbond leefden boven wie er buiten stonden, doch ook voor wie in een betere be-

deeling v. een min. naarde loe. wordt ges. de oudtes. er zijn er. die uitne. nu de op. is gewes. betrekkin. ters hier. de nieuw. ische wa. bondsge. van den. van de. Oude, m. verbond. Nieuwe T. „verschij. den hier. zou er di. waarin e. onder wi. periode. brekers z. het „verl. duisterni. goede; w. in 1938. wijzigen. den loop. vindt in. ze het n. eenheid. dit pad. dende, e. in-bewegi. en hells. bekennen. zien die. oordeelen. ten kosm. vóór de v. den is. paalde ge.

Trouwv. meerde t. ling zien. noemen v. ons niet. weet — bracht o. herinnero. huldigt, d. Dr Kuyp. en daar. Dr Thijs. te staan. wil ons. een inwe. inwendig. maar: sp. Leidsche. Staten, z.

Ten. Prof. eenig. ten d. dat hy. Want l. didones. belooft. te weg. praesté. eyscht. voorste. evenwe. te wer. eerste. om dat. tot inde. dit an. de con. dich in. eerste l. is eeni. bont o. goedere. voorghe. van v. het voo. wyse o. is 't ee. lijke v. verlicht. Geesteli. de con. ghewill. die ver. meerde. alleen l. gelijke. Wille; jae vers. ghenad. ist dat. heyt. bont. kinde. de kind. Condit. ouderer. seggen.